herpy

ORMAR

Gophersnake

Pituophis catenifer

Pituophis catenifer är en kraftig, dagaktiv orm från Nordamerikas prärier, öknar och skogsbryn. Den blir 1-2 meter, jagar gnagare i deras gångar och försvarar sig med fräsande, uppblåst hals och vibrerande svans, så att den liknar en skallerorm. Den är robust och lätt att hålla, men stor, stark och en flyktkonstnär.

Familj: Colubridae

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**100-200 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**12-15 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Marklevande och grävande**
Biotop	**Halvöken, savann och tempererad skog och äng**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**120 × 60 × 45 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**24-29 °C**
Värmeplats	**28-32 °C**
Temperatur, natt	**18-24 °C**
Luftfuktighet	**30-50 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Behövs inte**
Föda	**Ryggradsdjur**
Hålls	**Ensamma**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**18-48 mån.**
Kullstorlek	**2-24 ägg**
Kullar per år	**1-2**
Inkubation	**55-75 dagar** vid 26-29 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Pituophis catenifer är en kraftigt byggd orm med kölade fjäll, ett förhållandevis stort huvud, en smal hals och stora ögon. Grundfärgen är ljus sandbrun till gul, och längs ryggen sitter stora, mörkbruna till svarta fläckar som ser ut som en kedja. Det stämmer med artnamnet, som är latin för 'kedjebärande'. Längs sidorna sitter mindre, mörka fläckar, buken är vitaktig till gulaktig, och framför och bakom ögat löper en mörk rand. Teckningen och färgen följer ofta omgivningen, så djur från sandiga trakter är ljusare än djur från skog.

Arten har en mycket stor utbredning, och utseende och storlek varierar med underarten. De flesta former blir 100-150 cm. Vissa från Baja California stannar på omkring 105-120 cm, medan underarten *P. c. sayi* regelbundet når 180 cm och i sällsynta fall över 2 meter. Honorna är tyngre än hanarna, och de största formerna väger typiskt 2-3,5 kg. Enstaka underarter från Baja California räknas ibland som egna arter, så antalet underarter är inte fastlagt.

Ormen är ogiftig och dödar bytet genom att strypa det. Den förväxlas ofta med en skallerorm, eftersom den har samma mönster och kan efterlikna en skallerorms försvar: den blåser upp kroppen, plattar till huvudet, fräser högt, skakar svansen mot underlaget och gör ibland utfall med stängd mun. Det är för det mesta bluff. I fångenskap har många färg- och teckningsvarianter (morfer, t.ex. albino, randiga och teckningslösa djur) avlats fram, men den här vägledningen handlar om arten själv.

Uppfödda djur är som regel lugna och tål hantering väl. De är starka, nyfikna och glupska ätare, och de behöver ett stort, helt tätt terrarium.

Utbredning och livsmiljö

Pituophis catenifer har en av de största utbredningarna bland Nordamerikas ormar. Den finns från södra British Columbia, Alberta och Saskatchewan i Kanada genom större delen av västra och centrala USA, från Stillahavskusten österut till Wisconsin, Illinois och Indiana och söderut genom Baja California, Sonora och Chihuahua till centrala Mexiko.

De enskilda underarterna har var sitt område. Nominatformen *P. c. catenifer* lever längs kusten från norra Kalifornien till södra British Columbia, *P. c. deserticola* i Great Basin och de torra trakterna i västra USA, *P. c. sayi* på prärierna i centrala Nordamerika och *P. c. affinis* i sydvästra USA och norra Mexiko. Flera underarter lever på öar, till exempel utanför Kalifornien och Baja California.

> **Naturlig utbredning:** Kanada, USA och Mexiko.

LIVSMILJÖ

Arten lever i många slags öppen och halvöppen mark: prärie, snår, ökenbuskage, lövskog och barrskog, jordbruksmark och skogsbryn. Den påträffas ofta nära fuktiga områden, men uppehåller sig mest i de öppna partierna som gräsmark och skogskanter, där det finns gnagare. Ormen är mest aktiv på dagen, men jagar ibland på natten, och i stark hetta håller den sig i skugga och hålor till kvällen.

Den tillbringar upp till 90 % av tiden under jord i gnagarhålor och andra gömslen, men kan också klättra och simma. I kalla trakter går den i dvala om vintern, och under den varmaste tiden kan den gå i sommardvala. Parning och äggläggning infaller på försommaren och sommaren, och äggen läggs i bon som ibland delas av flera honor.

Läs mer: Vintervila och årstider

Skötsel

TERRARIET

En vuxen *Pituophis catenifer* behöver ett terrarium på minst 120 × 60 × 45 cm. Golvytan är viktigare än höjden, eftersom arten gräver och utforskar men sällan klättrar. De största djuren, särskilt *P. c. sayi*, behöver mer plats. Ungar kan börja i en liten låda på omkring 30 × 20 cm och flyttas upp i takt med tillväxten.

Terrariet ska kunna låsas. Arten är stark, petar på lock och hittar varje springa, så alla öppningar ska ha lås eller skruvlock. Både glasterrarier, lådor med frontöppning och rack-system med plastbackar fungerar.

Använd 5-10 cm torrt, löst bottensubstrat av till exempel aspspån, som ormen kan gräva i. Undvik ceder och tall, som kan vara giftiga, och majskolvar och sand, som kan ge tarmpropp om de sväljs. Substratet ska vara torrt, för ihållande fukt ger fjällröta. Placera minst ett tätt gömställe i varje ände av terrariet, så att ormen kan hålla sig både varm och gömd. Tätt sittande gömslen används mer än stora. Vattenskålen ska vara tung och så stor att ormen kan dricka, men inte så stor att den fylls med exkrementer eller används som äggläggningsplats. Mata aldrig på löst substrat, utan på en platt sten, en skiva eller i en separat låda.

TEMPERATUR

Arten tål ett brett temperaturområde. På dagen ska terrariet vara 24-29 °C, med en varm ände på 28-32 °C och en sval ände ner mot 24 °C, så att ormen själv kan välja, särskilt efter en måltid. Former från kusten klarar sig med en något svalare varm ände än ökenformerna. På natten får temperaturen falla 3-8 grader, till omkring 18-24 °C. Hålls ormen vid samma höga temperatur i veckor kan det belasta den och ge nedsatt fertilitet hos hanar, så en daglig svängning och en årstidsrytm är sunda.

Använd en värmematta under en tredjedel av botten, en värmelampa eller ett keramiskt värmeelement, allt styrt av en termostat. Värmemattan ska inte vara varmare än omkring 32-34 °C på ytan. Använd aldrig värmestenar, som kan ge brännskador. Lampor och värmekällor ska sitta så att ormen inte kan röra dem.

För låg temperatur kan ge dålig matsmältning, kräkning och aptitlöshet. En orm som ligger konstant på värmen är för kall. En orm som ligger i vattenskålen eller hela tiden försöker ta sig ut är för varm. Mät med en digital termometer eller en infraröd termometer.

Läs mer: Värme och temperatur

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten betyder inte mycket för arten, som kommer från torra till måttligt fuktiga trakter, och en bestämd siffra är inte dokumenterad. Vanlig inomhusluft på omkring 30-50 % passar, och terrariet ska vara väl ventilerat, så att substratet förblir torrt.

Bara under ömsningen behövs mer fukt. Tecken på ömsning är matt hud, grumliga ögon och tillbakadragen läggning. Ställ in en gömlåda med fuktig mossa eller fuktigt hushållspapper i terrariet och duscha lätt dagligen. Ormen ömsar normalt skinnet i ett stycke inklusive ögonlock och svansspets. Resterna, särskilt över ögonen och på svansspetsen, ska tas bort försiktigt med en fuktig trasa.

Färskt vatten ska finnas tillgängligt hela tiden och bytas dagligen, och skålen ska tvättas varje vecka.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Pituophis catenifer är dagaktiv, men behöver inte UVB-ljus för att hålla sig frisk och solar sig sällan. En vanlig dygnsrytm på omkring 12 timmars ljus och 12 timmars mörker styrd av en timer räcker. Placeras terrariet vid ett fönster kan de korta dagarna på hösten få ormen att sluta äta, eftersom den uppfattar det som att vintern närmar sig. Det kan användas medvetet före avel, men hålls djuren aktiva hela året ska det vara ljus i minst 12 timmar per dag.

Använd inte starka spotlights nära ormen, och placera alla lampor så att ormen inte kan komma åt dem.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

Arten lever av gnagare, och i fångenskap får den frysdödade eller upptinade möss och råttor. Ge inte levande gnagare, som kan bita ormen. Bytet får högst vara lika brett som ormens bredaste ställe. Ge hellre två små byten än ett stort.

Ormen är en glupsk ätare. Ungdjur matas var 5:e-7:e dag, och vuxna matas med 1-2 små, vuxna råttor i veckan. Byt till råttor så snart bytet är tillräckligt stort, så att ormen inte behöver få 5-10 möss i veckan som vuxen. Erbjud maten med en lång pincett, för ormen kan fara fram mot allt som rör sig så snart terrariet öppnas. Är den fastlåst i matläge kan en fast liten knuff på huvudet med pincetten eller en ormkrok få den ur det.

Djuren blir lätt för tjocka. Övervikt ökar risken för äggstopp och förkortar livet. Ormen ska vara rund och fast utan synlig ryggrad. Vitamintillskott är onödiga om bytesdjuren är friska och välnärda, och används de, högst lätt vid var tredje till fjärde utfodring. Det är normalt att ormen tar en paus från maten i 3-5 veckor utan synlig anledning. Är den i övrigt frisk kan man vänta ut det.

BETEENDE OCH HANTERING

Pituophis catenifer är lugn och nyfiken, men har ett dramatiskt försvar. Hotad blåser den upp kroppen, fräser högt, vibrerar med svansen och stöter framåt med öppen eller stängd mun. Djur från uppfödning visar det oftast bara som försvar av terrariet och lugnar sig som regel när de lyfts upp. Regelbunden hantering gör ormen lugnare, särskilt ungar, som är mer nervösa och kan nafsa. Stöd hela kroppen och låt inte ormen hänga. Hantera inte ormen under ömsning eller precis efter en måltid, och låt nya djur vänja sig innan de hanteras.

Ormen hålls bäst ensam. Även om den sällan äter andra ormar kan det uppstå problem med djur i samma terrarium när som helst, och hanar kan slåss under parningstiden. Arten är en skicklig flyktkonstnär och ett starkt djur, så håll alltid ett öga på lås och lock.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanar kan vara könsmogna efter 1,5-2 år, medan honor i naturen först är det efter omkring fyra år. Honor ska vara kraftiga, friska och helst minst tre år gamla innan de sätts i avel, och tillväxten ska inte pressas fram med stora måltider för att nå avelsstorlek snabbare. Könen liknar varandra, och könsbestämning kräver erfarenhet och bör överlåtas till en erfaren hållare eller en veterinär.

PARNING

Avel kräver normalt en sval period. Sent på hösten upphör matningen tills mag-tarmkanalen är helt tom, och sedan sänks ljus och värme gradvis. Sänk temperaturen till omkring 13 °C. I ett svalt rum räcker det att sluta mata och släcka ljus och värme på vintern. Under viloperioden ges bara friskt vatten. På våren höjs ljus och värme igen under några dagar, och djuren matas rikligt.

Efter första hudömsningen efter vilan sätts hanen in till honan, helst i hennes terrarium, där hennes doftämnen sitter. Uppvaktningen kan vara våldsam med vilda jakter runt terrariet, så ett rymligt terrarium är en fördel under parningstiden. När parningen är säkrad flyttas djuren tillbaka var för sig.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan är redo att lägga ägg omkring 6-8 veckor efter parningen och ömsar skinn veckan före. Därefter ska hon ha ett bo, till exempel en stor låda med fuktig sphagnum, och vattenskålen byts mot en mindre, så att äggen inte läggs i den. Hon lägger 2-24 ägg, som regel på natten. Det är normalt en läggning per år, och enstaka honor lägger två.

Befruktade ägg är vita, stora och läderartade. Obefruktade ägg är mindre, gula och hårda. Befruktade ägg klibbar ihop, så de bör inkuberas som en klump. Ska de skiljas åt skärs de försiktigt isär med tandtråd, och de hålls med ovansidan uppåt.

INKUBATION

Äggen flyttas till en låda med vermikulit och vatten i lika delar efter vikt. Fuktigheten ska vara stabil, och mediet får inte vara så blött att vatten kan pressas ut. Temperaturen ska vara 26-29 °C, gärna omkring 28 °C. Är äggen hopfallna är det för torrt, men för mycket fukt kan inte rättas till, så välj hellre för torrt än för blött. Äggen kläcks efter 55-75 dagar. Låt ungarna komma ut av sig själva, och skär inte upp äggen för tidigt.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna är 30-35 cm långa vid kläckningen och fräser och slår ofta ifrån redan första dagen. De ömsar skinn inom en vecka, och därefter kan de få sin första måltid. De flesta tar upptinade möss utan vidare. Håll dem enstaka i små lådor med gömställe och hushållspapper som botten. Mata 1-2 gånger i veckan med hela, passande stora bytesdjur. De växer snabbt de första tre åren och därefter långsammare.

Hälsa och vanliga misstag

Arten är robust, och de flesta problem beror på fel temperatur eller fukt. De typiska felen är:

- För låg temperatur, som ger dålig matsmältning, kräkning och aptitlöshet.
- Fuktigt substrat och dålig ventilation, som ger fjällröta och hudinfektioner.
- Övermatning, som ger fetma, äggstopp och kortare liv.
- Hudrester, särskilt ögonlock och svansspets, som ska tas bort försiktigt efter ömsning.
- Kvalster och fästingar. Kvalster syns som små svarta prickar på djuret, i vattenskålen och på händerna efter hantering och kan ge blodbrist. Behandla med medel från veterinären eller zoobutiken.
- Tarmpropp av sväljt substrat, om djuret matas på löst substrat.

Tecken på sjukdom är slöhet, kräkning, utebliven avföring, ändrad avföring, tung eller öppen andning, rynkig hud och slem från näsa eller mun. Sök veterinär med erfarenhet av reptiler om ormen inte äter på flera veckor och samtidigt verkar sjuk.

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.

Hela guiden med karta och uppdateringar: herpy.org/sv/ormar/pituophis-catenifer